

УДК 342.726:355.1-058.65

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.53>

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ Й УКРАЇНИ

Шлапко Т. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права,
Сумський державний університет
ORCID: 0000-0003-1619-3831*

Зінченко Г.С.,

*магістр права
Навчально-наукового інституту права,
Сумський державний університет
ORCID: 0009-0007-7896-4423*

Спіріна А.Є.,

*студентка магістратури
Навчально-наукового інституту права,
Сумський державний університет
ORCID: 0009-0005-0638-1486*

Шлапко Т.В., Зінченко Г.С., Спіріна А.Є. Компаративний аналіз досвіду правового регулювання соціального захисту військовослужбовців Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії й України.

Стаття присвячена дослідженню правового регулювання соціального захисту військовослужбовців у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії й Україні. Проведено комплексний компаративний аналіз ключових аспектів забезпечення військовослужбовців, таких як грошове забезпечення, пенсійні програми, медичне обслуговування, реабілітація, психологічна підтримка та соціальні пільги.

Особливу увагу приділено британській моделі соціального захисту, яка демонструє системний підхід до підтримки військовослужбовців. Законодавчі механізми, зокрема «Угода про Збройні сили» («Armed Forces Covenant»), забезпечують рівні права на соціальні блага для військовослужбовців. Розглянуто також унікальні програми медичного та пенсійного забезпечення, які враховують специфіку служби, а також компенсаційні виплати за травми чи втрату працездатності. Значну роль у цій системі відіграє підтримка психічного здоров'я, яка включає безперервний доступ до консультацій та програм реабілітації, а також підтримка сімей військовослужбовців.

Аналіз української системи соціального захисту засвідчив наявність значних досягнень, таких як запровадження додаткових виплат та підтримка військовослужбовців у період воєнного стану. Водночас виявлено низку проблем, серед яких – недостатній розвиток психологічної допомоги, затримки в реабілітації та складнощі в реалізації багатьох пільг через бюрократичні процедури. Особливу увагу приділено потребі реформування механізмів медичного обслуговування, які не завжди відповідають потребам військовослужбовців.

На основі проведеного аналізу запропоновано низку заходів для вдосконалення української системи соціального захисту. Серед ключових рекомендацій – впровадження «Соціальної картки військовослужбовця», яка спростить доступ до послуг і пільг, створення національної системи психологічної підтримки, покращення доступу до якісної медичної допомоги та розробка програм для реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя.

Результати дослідження можуть стати основою для розробки сучасної моделі соціального захисту військовослужбовців в Україні, яка враховуватиме міжнародний досвід і національні особливості. Запропоновані зміни сприятимуть посиленню соціальної справедливості, підвищенню престижу військової служби та забезпеченню гідних умов для військовослужбовців і їхніх сімей.

Ключові слова: соціальний захист, військовослужбовці, правове регулювання, Сполучене Королівство, грошове забезпечення, пенсійні програми, медичне обслуговування, психологічна підтримка, реабілітація, соціальні пільги.

Shlapko T.V., Zinchenko H.S., Spirina A.Ye. Comparative analysis of the legal regulation of social protection for service members in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine.

The article is devoted to the study of legal regulation concerning the social protection of service members in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine. A comprehensive comparative analysis of key aspects of service members' support has been conducted, focusing on financial provision, pension schemes, healthcare, rehabilitation, psychological assistance, and social benefits.

Particular attention is paid to the British model of social protection, which demonstrates a systematic approach to supporting service members. Legislative mechanisms, such as the *Armed Forces Covenant*, ensure equal rights to social benefits for service members. The study also examines unique medical and pension programs that consider the specifics of military service, as well as compensation payments for injuries or loss of work capacity. A significant role in this system is played by mental health support, which includes uninterrupted access to counseling, rehabilitation programs, and assistance for service members' families.

The analysis of Ukraine's system of social protection revealed notable achievements, such as the introduction of additional payments and support for service members during the state of war. At the same time, several issues were identified, including underdeveloped psychological assistance, delays in rehabilitation, and challenges in accessing many benefits due to bureaucratic obstacles. Special attention is given to the need for reforming healthcare mechanisms, which do not always meet the needs of service members.

Based on the analysis, a range of measures has been proposed to improve Ukraine's system of social protection. Key recommendations include introducing a «Service Member's Social Card» to simplify access to benefits and services, creating a national psychological support system, improving access to quality medical care, and developing programs for the reintegration of service members into civilian life.

The results of the study may serve as a basis for developing a modern model of social protection for service members in Ukraine, considering international experience and national specifics. The proposed changes aim to enhance social justice, elevate the prestige of military service, and ensure decent conditions for service members and their families.

Key words: social protection, service members, legal regulation, United Kingdom, financial provision, pension schemes, healthcare, psychological assistance, rehabilitation, social benefits.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної збройної агресії проти суверенітету та територіальної цілісності України, коли військовослужбовці виконують героїчний обов'язок захисту Вітчизни, належне правове регулювання їхнього соціального захисту наразі набуває особливої актуальності. Це не лише питання справедливості та визнання їхнього неоціненного внеску, але й запорука стабільності та обороноздатності країни, оскільки ефективна система соціального захисту не тільки задовольняє матеріальні потреби військовослужбовців та їхніх сімей, а й забезпечує їм доступ до якісної соціальної допомоги, медичної допомоги та послуг, психологічної підтримки та можливостей для подальшого розвитку. Така підтримка створює умови для якісного життя та гідної служби, підвищує престиж військової професії та мотивує громадян до оборони своєї країни.

Тож постає нагальна потреба у дослідженні досвіду інших країн, наприклад Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (далі – Сполучене Королівство), що дозволить виявити сильні та слабкі сторони вітчизняної системи, а також запропонувати ефективні шляхи її реформування. Сполучене Королівство займає лідируючу позицію серед країн НАТО у галузі модернізації своїх Збройних сил та адаптації їх до сучасних військово-політичних реалій. До того ж армія цієї країни відзначається високим професіоналізмом та бойовим досвідом, набутим у численних міжнародних операціях. Безперечно, досвід соціального захисту військовослужбовців Сполученого Королівства може бути орієнтиром на шляху до побудови якісної соціальної підтримки військовослужбовців в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковими дослідженнями щодо актуальних питань соціального захисту військовослужбовців у зарубіжних країнах займалися такі науковці, як Х.Ф. Агавердієва, С.К. Андрейчук, М.С. Гасяк, Н.Б. Болотіна, В.Л. Костюк, С.П. Пасіка, Д.С. Соколов, Л.В. Цюкало, Г. Гарбатт, М. Петмесиду, Дж.В. Айерс, Дж. Міттельштадт, П. Хадді, Е. Карніта інші.

Метою дослідження є здійснення комплексного компаративного аналізу правового регулювання соціального захисту військовослужбовців у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії й України в контексті суспільних змін, а також визначення перспективних напрямів удосконалення чинного законодавства України щодо реалізації військовослужбовцями права на соціальний захист.

Виклад основного матеріалу. З метою створення ефективної правової бази для захисту соціальних прав військовослужбовців в Україні, вважаємо за потрібне систематично аналізувати досвід інших країн з розвинутими системами соціального захисту. Такий підхід дозволить запровадити більш дієві його механізми, спираючись на перевірені моделі, що вже успішно працюють в інших державах та які відповідатимуть як національним особливостям, так і міжнародним стандартам. Саме тому для покращення соціального захисту військовослужбовців в Україні, доцільно розглянути норми законодавства Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, що регулюють соціальні гарантії для військовослужбовців.

Так, в Сполученому Королівстві «Угода про Збройні Сили» від квітня 2000 р. («*Armed Forces Covenant*») визначає, що військовослужбовці Збройних Сил повинні мати такий самий доступ до соціальних пільг, як і будь-який громадянин країни, за винятком випадків, передбачених законодавством. Грошове забезпечення британських військовослужбовців залежить від рангу, досвіду служби та вислуги років, умов та місця служби, кваліфікації [1]. Поточні ставки оплати праці для військовослужбовців становлять: новобранці та рядові – 25 200 фунтів стерлінгів (на сьогодні це 1 036 980 грн.), сержант – 42 510 фунтів стерлінгів, курсанти-офіцери – 33 183 фунтів стерлінгів, лейтенант – 41 026 фунтів стерлінгів, капітан – 50 540 фунтів стерлінгів на рік. Незалежно від того, яку посаду обіймає особа, їй надається підтримка у процесі навчання та саморозвитку, зокрема пропонується ряд пакетів фінансової підтримки, стипендій і стипендій обраним кандидатам в офіцери під час подальшої та вищої освіти [2]. Аналогічне формування грошового забезпечення передбачається і для українських військовослужбовців відповідно до затвердженого Міністерством оборони України «Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам» від 7 червня 2018 р., розмір грошового забезпечення військовослужбовця визначається індивідуально з урахуванням комплексу факторів, таких як займана посада, військове звання, досвід служби, її складність та умови, а також рівень професійної підготовки та наукових досягнень. Нині грошове забезпечення військовослужбовців може становити від 6000 до 30 000 грн. (солдатам – 20 100 грн.; строковикам – 6000 грн.; курсантам військових вишів – 2 350 грн.). Крім того, зважаючи на те, що в Україні все ще триває війна, то для військовослужбовців існують виплати додаткових винагород, зокрема такі: 100 000 грн., якщо беруть безпосередню участь у бойових діях на лінії розмежування та на тимчасово окупованій території; 70 000 грн., якщо виконують бойові завдання на лінії першого ешелону оборони або наступу, 30 000 грн., за бойові або спеціальні завдання згідно з бойовими наказами та інші. До того ж військовослужбовцям виплачується винагорода і за знищення або захоплення військової, бойової (спеціальної, спеціалізованої) техніки та озброєння противника у розмірах від чотирьох до трьохсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (наприклад, за знищення ворожого танку можна отримати 48 720 грн., за військовий автомобіль – 12 180 грн., за літак чи гелікоптер – понад 100 000 грн.) [3; 4].

Згідно з положенням «Схеми військових пенсій» від 1978 р. («*War Pension Scheme*») Сполученого Королівства, усі військовослужбовці Збройних Сил автоматично зараховуються до Пенсійної програми та сплачують 0% внесків щомісяця. Пенсія військовослужбовця починає накопичуватися з першого дня оплачуваної служби та щороку зростає з урахуванням інфляції. Цей процес триває кожного року до моменту виходу військовослужбовця зі Збройних Сил. Немає максимального числа років служби, які можуть бути враховані для розрахунку пенсії, система добре справляється з комбінацією повної та неповної служби. Проте, вік і кількість років оплачуваної служби визначають момент, коли особа має право на пенсійні виплати, зокрема якщо вона виходить на пенсію у віці 60 років (звичайний вік виходу на пенсію) або старше, то матимете право на негайну пенсію, якщо ж у період до досягнення 60 років, то отримає відкладену пенсію, яка буде виплачуватися з індивідуального віку державної пенсії. Військовослужбовець матимете право отримувати відстрочену пенсію лише за умови, що він завершив принаймні 2 роки кваліфікованої служби. Крім того, якщо військовослужбовець залишив Збройні Сили достроково через проблеми зі здоров'ям або травму, то він має право на пільги, які залежать від ступеня інвалідності, та має можливість отримати пенсійні виплати раніше, щоб фінансово підтримати себе [5]. Тоді як для українських військовослужбовців встановлюється вимога наявності календарної вислуги 25 років і більше при досягненні на день звільнення зі служби 45-ти річного віку для призначення пенсії за віком [6].

До того ж британські військовослужбовці мають можливість отримувати компенсацію за будь-яку травму, хворобу або смерть, спричинені службою, відповідно до положень «Схеми компенсацій для

Збройних Сил» від 6 квітня 2005 р. («*Armed Forces Compensation Scheme*»). Система компенсацій в Збройних Силах компенсує будь-яку хворобу, травму або смерть, які сталися внаслідок служби (навіть під час навчання чи тренувань, або зайняття спортом, передбаченим службою), проте не входять травми, які отримані під час громадського заходу, поїздки на роботу та з роботи, занять спортом, який офіційно не визнаний або не мав попереднього схвалення, а також випадкових спотикань та падінь. Так, передбачається два види компенсацій: 1) неоподатковувана одноразова виплата за біль і страждання, сума якої залежить від характеру та тяжкості травми, яка буде оцінена; 2) неоподатковуваний щомісячний платіж, призначений для компенсації звільнення зі служби або за більш серйозні травми, сума якого залежить від основної заробітної плати (за вирахуванням надбавок) на момент звільнення зі служби, а також від ступеня тяжкості ваших травм. У разі, якщо військовослужбовець став інвалідом внаслідок несення служби, він може претендувати на компенсацію, яка може бути двох типів: одноразова виплата за втрату працездатності та постійна виплата, яка виплачується щотижня або щомісяця [7]. Водночас, українським військовослужбовцям, які звільняються зі служби, держава надає одноразову грошову допомогу, розмір якої розраховується індивідуально для кожного військовослужбовця і залежить від певних обставин, зокрема передбачаються 50% від місячного грошового забезпечення за кожен повний календарний рік служби виплачується тим, хто звільняється зі служби, та 50% від місячного грошового забезпечення за кожен повний календарний рік служби виплачується тим, хто має 10 або більше років вислуги та звільняється за передбачених ч. 2 ст. 15 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців» від 20 грудня 1991 р. обставин, та 25% від місячного грошового забезпечення за кожен повний календарний рік служби виплачується тим, хто має 10 і більше років вислуги і звільняється за власним бажанням через сімейні обставини або інші поважні причини, визначені ч. 12 ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 р., у мирний час [6]. До того ж, військовослужбовці з 20-річним стажем мають право на безкоштовну квартиру від держави або отримати грошову компенсацію, а також військовослужбовці з 20-річним стажем і більше, які звільняються за віком, станом здоров'я або через скорочення штатів, а також інваліди I та II групи з числа військових, і сім'ї загиблих військових мають право на безкоштовну приватизацію квартири, в якій вони проживають, з державного житлового фонду [8]. При цьому британські військовослужбовці мають можливість лише отримати 15-50% знижки, при тому що іпотека та будь-який депозит повинні становити щонайменше 50% від повної ціни покупки, за «Схемою власності на житло для Збройних Сил» від 1 квітня 2015 р. («*Armed Forces Home Ownership Scheme*») [7].

Що ж до соціальних пільг та послуг, то як військовослужбовець Збройних Сил Сполученого Королівства, особа має доступ до безкоштовної первинної медичної допомоги, яка надається медичною службою Міністерства оборони. Держава намагається робити все можливе для того, щоб переконатися у тому, що їх військовослужбовці готові та придатні за станом здоров'я виконувати поставлені перед ними завдання, зокрема їхати туди, куди потрібно, як в межах країни, так і за кордоном, та компенсувати будь-яку травму, хворобу чи смерть, спричинені службою. Так, військовослужбовці отримують медичне обслуговування за стандартним еквівалентом як і цивільні особи Сполученого Королівства, проте для них воно надається безкоштовно та не вимагає особистого внеску. Також для британських військовослужбовців доступне безкоштовне стоматологічне обслуговування, перевірка зору та підбір окулярів. У разі, якщо військовослужбовцю довелося заплатити за медичне обслуговування, то він має право вимагати повернення коштів [9]. Водночас, українські військовослужбовці також мають право на безоплатну медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я, зокрема військовослужбовці, резервісти під час служби у військовому резерві щорічно проходять медичний огляд та інші лікувально-профілактичні заходи. До того ж, військовослужбовці мають право не більше одного разу на рік на санаторне-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах та туристичних базах Міністерства оборони України [6].

Підтримка емоційного та психічного здоров'я є важливою частиною загального добробуту військовослужбовця, тому держава намагається забезпечити необхідну підтримку і в цьому аспекті. Британські військовослужбовці мають вільний доступ до послуг психічного здоров'я 24 год. на добу, 365 днів на рік на додаток до тих, що надаються Міністерством охорони здоров'я та Національним управлінням охорони здоров'я. Також, наприклад, від імені Міністерства оборони існують гарачі лінії *Combat Stress*, *Togetherall*, *Samaritans*, які підтримують цілодобову телефонну лінію підтримки психічного здоров'я, призначену для військовослужбовців та їхніх родин, яка надає не клінічне прослуховування, підтримку та інші послуги [10]. При цьому для українських військовослужбовців на державному рівні, на жаль, відсутня системна психологічна підтримка, яка б забезпечувала комплексну та регулярну допомогу на всіх етапах служби. Така система повинна вклю-

чати превентивні заходи, психологічну допомогу у кризових ситуаціях, реабілітацію після участі у бойових діях, а також підтримку під час адаптації до цивільного життя після демобілізації. Однак варто зазначити, що наразі є чимало вакансій психологів у військових частинах, що свідчить про певні позитивні зрушення у цьому напрямку. Крім того, в Україні функціонує гаряча лінія, яка надає негайну допомогу в кризових ситуаціях, що також сприяє підтримці та реабілітації військово-вослужбовців та ветеранів.

Досить цікавим видається те, що військовослужбовець Збройних сил Сполученого Королівства може отримати і безкоштовний доступ до консультації щодо стосунків та родини. Так, благодійна організація Королівського флоту та Королівської морської піхоти співпрацює з *Relate*, провідною благодійною організацією Сполученого Королівства, яка займається стосунками, її консультаційні послуги пропонують можливість поговорити про будь-яку напругу та знайти способи залишатися на зв'язку як пара чи сім'я під час розлуки, яка надає військовослужбовцям (як тим, що на службі, так і у відставці) Королівського флоту та Королівської морської піхоти безкоштовний доступ до семи сеансів сімейного консультування (зокрема 21 сеанс сексуальної терапії) [11].

Британські військовослужбовці, які безперервно працювали протягом чотирьох місяців або більше, мають право на відпустку для відновлення, яка передбачає, що за кожні дев'ять календарних днів, які особа проводить на службі, накопичується один день відпустки. Така відпустка надає можливість відновитися після служби, яка може бути фізично, розумово та емоційно важкою. Максимально допустимий період відпустки становить 14 ночей, включаючи час у дорозі. Щорічна відпустка становить 38 днів [12]. Досить важливим є і те, що держава розуміє, що поява нового члена родини – це подія, яка змінює життя, і вимагає зусиль, тому пропонує різноманітні програми як для жінки-військовослужбовця, так і для чоловіка-військовослужбовця. Відтак, жінка має право на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами тривалістю до 52 тижнів, незалежно від стажу, на 39-тижневу статутну виплату по вагітності та пологах. На додаток до вищезазначеного, передбачається оплачувана відпустка для допологових прийомів, занять для батьків та медичних оглядів. Крім цього, існує і спільна відпустка по догляду за дитиною, яка дає батькам-військовослужбовцям більшу гнучкість у визначенні того, як найкраще розподілити догляд за дитиною протягом першого року після народження чи усиновлення. Якщо ж особа-військовослужбовець усиновила дитину та є основним усиновлювачем, то отримує відпустку для усиновлення тривалістю 52 тижні та може мати право на оплату за 39 тижнів [13]. В Україні ж згідно Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 р., окрім щорічної основної відпустки, тривалість якої залежить від стажу (до 10 років – 30 днів, 10-15 років – 35 днів, 15-20 років – 40 днів, понад 20 років – 45 днів), для військовослужбовців передбачена відпустка за сімейними обставинами (10 днів), відпустка за знищену техніку (до 5 днів), після звільнення з полону (90 днів), відпустка на лікування (може тривати до 12 місяців) [6].

Окремо слід звернути уваги і на особливості соціальних пільг щодо проведення дозволів британських військовослужбовців. Спорт є важливою частиною стилю життя Збройних Сил, незалежно від того, чи особа хоче грати для розваги чи змагатися на рівні підрозділу, чи навіть на міжнародному рівні, є багато способів взяти участь, оскільки Збройні Сили визнають понад 50 різних видів спорту, від футболу та регбі до кайтсерфінгу. Також особа може безкоштовно користуватися військовим тренажерним залом і спортивними спорудами. Крім цього, передбачається і «пригодницьке тренування», яке відіграє важливу роль у розвитку лідерських якостей та особистої стійкості в армії, та пропонує такі види спортивної діяльності: мореплавство на яхті, підводне плавання, спелеологія, каное та каякінг, альпінізм, лижний спорт, гірський велосипед, планеризм, парашутний спорт і парапланеризм [13].

Військовослужбовцям Збройних Сил Сполученого Королівства надається спеціальна картка, яка передбачає низку знижок на товари та послуги, зокрема можливість заощадити 1/3 на проїзді залізничним транспортом, отримати знижку 30% на підписку на версії Microsoft Office 365 для домашнього використання та знижку 10% на придбання пристрою Microsoft Surface, а також знижки в таких закладах та організаціях як *Pizza Express*, *Samsung*, *JD Sports*, *New Look*, *Halfords*, *Shark Clean*, *Greene King* і *British Gas*. До того ж, існує державна програма «*Tickets for Troops*», яка надає безкоштовні квитки для військовослужбовців на широкий спектр заходів: спортивні події, такі як матчі з регбі, футболу та крикету, тенісні турніри та кінні перегони, театральні вистави, комедійні шоу, музичні фестивалі та концерти, сімейні заходи [14].

На відміну від різноманітних соціальних послуг та пільг, наданих британським військовослужбовцям, українські військовослужбовці згідно Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» мають право на низку пільг, пов'язаних і з житлово-комунальними послугами. Зокрема, вони отримують 75% знижку на оплату житла та комунальних послуг, мають пріоритет у забезпеченні житлом, отриманні земельних ділянок для будівництва та ремонту житла, або

можливість отримати пільговий кредит на будівництво або ремонт житла з погашенням протягом 10 років, а також мають першочергове право на вступ до житлово-будівельних кооперативів та позачергове користування послугами зв'язку зі знижками: оплата встановлення телефону становить лише 20% від вартості основних та 50% від вартості додаткових робіт, а абонплата – 50% від стандартного тарифу. Особи, які отримали поранення під час бойових дій, гарантовано забезпечуються житлом протягом двох років після постановки на квартирний облік [8]. Також військовослужбовці отримують від держави цільову підтримку для здобуття освіти різних рівнів у державних та комунальних навчальних закладах, яка передбачає соціальні стипендії, безкоштовне проживання в гуртожитку, забезпечення підручниками, доступ до мережі Інтернет та баз даних. До того ж, військовослужбовці можуть скористатися пільговими кредитами на навчання та отримати повну або часткову компенсацію вартості навчання за рахунок бюджетних коштів [6].

Відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей» від 20 грудня 1991 року, військовослужбовці, які стали інвалідами внаслідок бойових дій, учасники бойових дій та їхні сім'ї, а також батьки загиблих військовослужбовців мають право на безкоштовний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (окрім таксі) в межах адміністративного району за місцем проживання, особливо це стосується проїзду у відрядження, під час відпустки в межах України, при переведенні на нове місце служби або передислокації частини, та до місця проживання після звільнення з військової служби. Окрім того, вони мають і інші додаткові пільги щодо транспорту: право на пріоритетне придбання квитків для себе та своїх родин, а також безплатний проїзд один раз на два роки залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, незалежно від наявності залізничного сполучення, або проїзд один раз на рік вказаними видами транспорту з 50% знижкою; можливість безкоштовно перевозити до 20 тонн особистих речей в контейнерах залізничним транспортом у разі переведення або звільнення зі служби [9].

На основі проведеного аналізу та ознайомлення з досвідом Сполученого Королівства, варто означити наступні напрями удосконалення чинного законодавства України щодо соціального захисту військовослужбовців в Україні.

По-перше, пропонуємо внести зміни до ст. 14 Закону України «Про соціальних захист військовослужбовців та їхніх сімей», додавши частину 17 у такій редакції: «Військовослужбовці мають право на безкоштовне відвідування музеїв, театрів, кінотеатрів, виставок, концертів та інших культурно-освітніх заходів, що проводяться державними та комунальними установами та організаціями».

По-друге, враховуючи високий рівень розлучень серед пар, де один із партнерів є військовослужбовцем, а також специфіку військової служби, що часто передбачає тривалу розлуку з сім'єю, держава має приділяти особливу увагу збереженню та зміцненню сімейних стосунків. Це не лише сприятиме психологічному благополуччю військовослужбовців та їхніх близьких, а й матиме позитивний вплив на демографічну ситуацію в країні. У зв'язку з цим пропонуємо додати статтю 11-1 у Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» під назвою «Право військовослужбовців та їх сімей на сімейне консультування» та викласти у такій редакції:

«1. Військовослужбовці, які перебувають на службі, а також ветерани військової служби мають право на безкоштовне відвідування сімейних консультацій для підтримки та відновлення стосунків у сім'ї.

3. Військовослужбовці та їхні партнери мають право на: безкоштовне відвідування до 10 консультаційних сеансів на рік у державних або акредитованих приватних установах; консультації з питань виховання дітей, управління конфліктами, розвитку ефективної комунікації та збереження емоційного зв'язку під час тривалих періодів служби; інші види психологічної допомоги, спрямовані на зміцнення сім'ї та подолання труднощів, пов'язаних з військовою службою.».

По-третє, незважаючи на наявність значної кількості пільг для військовослужбовців в Україні, реалізація цих пільг часто ускладнена через відсутність єдиного механізму їх обліку та використання. Військові часто не мають повної інформації про доступні їм пільги, а процес їх отримання може бути бюрократичним та запутаним. У зв'язку з цим пропонуємо створити на державному рівні «Соціальну картку військовослужбовця», яка б стала універсальним інструментом для ідентифікації військовослужбовців та надання їм доступу до всіх передбачених законом пільг та послуг. Ця картка має бути електронною та інтегрованою з державними реєстрами, що дозволить автоматично підтверджувати статус військовослужбовця та надавати йому відповідні пільги. На відміну від посвідчення учасника бойових дій, яке підтверджує статус військовослужбовця як учасника бойових дій і надає право на певний перелік пільг, соціальна картка має видаватися всім військовослужбовцям, незалежно від участі у бойових діях, і слугувати інструментом для отримання доступу до передбачених законодавством пільг і послуг. У 2016 році за ініціативою громадської організації

була створена «Соціальна картка учасника АТО», яка надавала певні пільги та послуги. Проте, ця картка не мала державного статусу та діяла лише в межах партнерської мережі організації [15].

Тож пропонуємо доповнити Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» новою статтею 14-1 під назвою «Соціальна картка військовослужбовця» у такій редакції:

«1. Соціальна картка військовослужбовця – це індивідуальний документ, що підтверджує статус військовослужбовця та надає право на отримання соціальних пільг, послуг і підтримки, визначених законодавством України.

2. Соціальна картка військовослужбовця містить: особисті дані військовослужбовця: прізвище, ім'я, по батькові, фото, ідентифікаційний номер, військове звання, номер військової частини (за потреби); QR-код або штрих-код для швидкої ідентифікації та перевірки статусу; електронний чіп (за наявності технічної можливості) для зберігання додаткової інформації та забезпечення безпеки.

3. Соціальна картка військовослужбовця надає доступ до наступних соціальних пільг:

безкоштовне медичне обслуговування: лікування, профілактика, реабілітація, включно з психологічною допомогою;

знижки на комунальні послуги;

знижки на проїзд у громадському транспорті: залізничний, автобусний, авіаційний (за наявності державних або комунальних перевізників);

безкоштовний доступ до культурних та спортивних заходів: концерти, театри, музеї, спортивні змагання;

пільги на освітні послуги: безкоштовні курси, знижки на навчання для військовослужбовця та членів його сім'ї;

програми психологічної підтримки та реабілітації: індивідуальні та групові консультації, тренінги;

доступ до соціальних програм для ветеранів та їх сімей: допомога в працевлаштуванні, перекваліфікації, адаптації до цивільного життя;

Інформацію про права та обов'язки військовослужбовця.

4. Соціальна картка військовослужбовця надається:

військовослужбовцям, які проходять службу в Збройних Силах України, Національній гвардії України, Державній прикордонній службі України, інших військових формуваннях;

військовослужбовцям, які звільнилися з військової служби з причини отримання травм або захворювань під час виконання службових обов'язків, інвалідам війни, учасникам бойових дій та членам сімей загиблих військовослужбовців (у разі встановлення відповідного статусу згідно із законодавством).

5. Умови отримання соціальної картки:

1) подача заяви до компетентного органу соціального захисту або через електронну систему (портал «Дія» тощо);

2) надання документів, що підтверджують статус військовослужбовця: копія військового квитка або посвідчення особи; інші документи, передбачені законодавством;

3) проходження ідентифікації та верифікації особи.

6. Порядок видачі, використання та обігу соціальної картки, а також відповідальність за її втрату, пошкодження або нецільове використання встановлюються Кабінетом Міністрів України.».

По-четверте, зважаючи на актуальність проблеми належного медичного забезпечення військовослужбовців, зокрема затримки у наданні невідкладної та планової медичної допомоги, а також реабілітаційних послуг, пропонуємо внести зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», доповнивши її частиною 8 такого змісту:

«8. Медичні заклади, незалежно від форми власності та підпорядкування, зобов'язані забезпечити: невідкладну медичну допомогу військовослужбовцям протягом 12 годин з моменту надходження запиту або звернення по допомогу; надання планових операцій та лікування не пізніше ніж протягом 7 днів після встановлення необхідності втручання, за винятком випадків, коли відтермінування лікування не призведе до погіршення стану здоров'я військовослужбовця та не загрожує його життю; початок реабілітаційних програм не пізніше 14 днів після завершення основного лікування або стабілізації стану здоров'я військовослужбовця.

У разі невиконання медичними закладами встановлених термінів надання медичної допомоги, військовослужбовці мають право на отримання компенсації за завдану шкоду здоров'ю.».

Окрім цього, з метою забезпечення прозорого, своєчасного та якісного надання медичних послуг військовослужбовцям, а також ефективного контролю за дотриманням їхніх прав у цій сфері, пропонуємо створення спеціального незалежного органу – «Незалежної комісії з моніторингу надання медичних послуг військовослужбовцям». Основними завданнями цієї Комісії може бути: моніторинг та оцінка якості медичних послуг, що надаються військовослужбовцям, включаючи своєчасність

надання допомоги, доступність ліків та медичних виробів, кваліфікацію медичного персоналу; розгляд скарг військовослужбовців щодо порушення їхніх прав на медичне забезпечення та вжиття заходів для усунення виявлених порушень; розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи медичного забезпечення військовослужбовців, а також сприяння їх впровадженню, інформування громадськості про стан медичного забезпечення військовослужбовців та діяльність Комісії.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного компаративного аналізу, можемо стверджувати, що досвід Сполученого Королівства демонструє, що ефективна система соціального захисту військових має бути комплексною та враховувати не лише матеріальні, а й психологічні, соціальні та професійні потреби військовослужбовців та їхніх сімей, тоді як в Україні система соціального захисту військовослужбовців переважно зосереджена на матеріальних аспектах, таких як грошове забезпечення, пенсії, соціальні допомоги та компенсації. Вказані заходи, хоча й важливі, проте не охоплюють усього спектру потреб військовослужбовців. А втім, Україна, прагнучи створити ефективну систему соціального захисту для своїх захисників, може використати цей досвід як основу для розробки власної моделі, адаптованої до національних особливостей та потреб військовослужбовців. Це сприятиме підвищенню престижу військової служби, забезпеченню соціальної справедливості та зміцненню обороноздатності країни. Вважаємо, що запропоновані нами напрями удосконалення вітчизняного законодавства сприятимуть добробуту та соціальній захищеності військовослужбовців, та допоможуть якомога краще адаптуватися до цивільного життя, незважаючи на складність їхньої служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The Armed Forces Covenant. GOV.UK: website. URL: <http://surl.li/ixtxzu> (дата звернення: 14.11.2024 р.).
2. Pay and Benefits of Soldiers. Be the Best Army: website. URL: <https://jobs.army.mod.uk/regular-army/what-you-get/pay-benefits/> (дата звернення: 14.11.2024 р.).
3. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам: наказ Міністерства оборони України від 7 червня 2018 р. № з0745-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18> (дата звернення: 07.11.2024 р.).
4. Виплати, відпустки, лікування: на які соцгарантії можуть розраховувати мобілізовані українці: веб-сайт. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/social-guarantees-for-army/> (дата звернення: 07.11.2024 р.).
5. War Pension Scheme. GOV.UK: website. URL: <https://www.gov.uk/guidance/war-pension-scheme-wps> (дата звернення: 14.11.2024 р.).
6. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 12 грудня 1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 29.11.2024).
7. Armed Forces Compensation Scheme (AFCS). GOV.UK : website. URL: <https://www.gov.uk/guidance/armed-forces-compensation-scheme-afcs> (дата звернення: 14.11.2024 р.).
8. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#top> (дата звернення: 09.11.2024 р.).
9. Defence Medical Services. GOV.UK: website. URL: <https://www.gov.uk/government/groups/defence-medical-services#mental-healthcare> (дата звернення: 17.11.2024 р.).
10. Welfare of Soldiers. Be the Best Army: website. URL: <https://discovermybenefits.mod.gov.uk/army/health-and-welfare/welfare/> (дата звернення: 17.11.2024 р.).
11. Relationship Counselling. Be the Best Army: website. URL: <https://discovermybenefits.mod.gov.uk/army/health-and-welfare/relationship-counselling/> (дата звернення: 20.11.2024 р.).
12. Rest and Recuperation Leave and Post Operational Leave. Be the Best Army: website. URL: <https://discovermybenefits.mod.gov.uk/army/health-and-welfare/rest-and-recuperation-leave-and-post-operational-leave/> (дата звернення: 20.11.2024 р.).
13. Armed Forces Occupational Maternity Scheme. Be the Best Army: website. URL: <https://discovermybenefits.mod.gov.uk/army/health-and-welfare/armed-forces-occupational-maternity-scheme/> (дата звернення: 20.11.2024 р.).
14. Service Benefits for Soldiers. Be the Best Army: website. URL: <https://discovermybenefits.mod.gov.uk/army/service-benefits/> (дата звернення: 20.11.2024 р.).
15. «Соціальна картка учасника АТО»: що вона дає і як її отримати. Безоплатна вторинна правова допомога: веб-сайт. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/sotsialna-kartka-uchasnyka-ato-shho-vona-daye-i-yak-yiyi-otrymaty/> (дата звернення: 20.12.2024 р.).